

ВІВЧАРСТВО

УДК 636.32/.38

ПРОГРАМНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ М'ЯСНОГО ВІВЧАРСТВА УКРАЇНИ

Ю. В. Вдовиченко, доктор сільськогосподарських наук,
член-кореспондент НААН

ORCID: 0000-0001-9272-9672

П. Г. Жарук, кандидат сільськогосподарських наук,
старш. наук. співроб.

ORCID: 0000-0001-6879-4634

Л. В. Жарук, кандидат економічних наук,
старш. наук. співроб.

ORCID: 0000-0002-0836-7400

Інститут тваринництва степових районів імені М. Ф. Іванова
«Асканія-Нова» - Національний науковий селекційно-генетичний
центр з вівчарства

вул. Соборна, 1, смт Асканія-Нова, Чаплинський р-н,
Херсонська обл., 75230, Україна
e-mail: ascitsr_priemnaya@ukr.net

Надійшла 19.07.2019

Реформування економіки України, різкий перехід до ринкової системи господарювання та ліквідація колективних та державних сільгосп підприємств призвело до різкого зниження цін на вовну, що зменшило зацікавленість виробників у її виробництві, адже галузь, її технологія, економічні важелі, менталітет працюючих були зорієнтовані на виробництво саме цієї продукції. На сьогодні галузь вівчарства знаходиться в стані стагнації.

Без дієвих заходів з боку держави у справі відродження вівчарства та лобювання створення промислового виробництва ягнятини та молододі баранин Україна може повністю втратити цю галузь тваринництва.

Основним напрямом розвитку галузі в Україні повинно стати створення м'ясного вівчарства, адже держава має значний потенціал з виробництва кормів з високим вмістом протеїну, конче необхідних для розвитку цього напрямку.

Створення експортоорієнтованої галузі потребує зміни структури стада, зокрема, формування масивів овець м'ясного напрямку продуктивності та збільшення чисельності м'ясо-вовнових овець, залучення інвестицій і державної підтримки для створення великих підприємств та розвитку інфраструктури заготівлі і переробки продукції. З цією метою в ІТСП «Асканія-Нова» - ННЦГЦВ було розроблено Програму розвитку м'ясного вівчарства України на період 2020-2030 роки.

Ключові слова: м'ясне вівчарство, державна підтримка, інвестиції, виробництво ягнятини.

DOI: 10.33694/2415-3958-2019-1-4-6-17

THE PROGRAM PRINCIPLES for the CREATION of the MEAT SHEEP BREEDING in UKRAINE

Yu. V. Vdovychenko, Doctor of Agricultural Sciences,
NAAS Corresponding Member

ORCID: 0000-0001-9272-9672

P. H. Zharuk, Candidate of Agricultural Sciences,
Senior Researcher

ORCID: 0000-0001-6879-4634

L. V. Zharuk, Candidate of Economics Sciences,
Senior Researcher

ORCID: 0000-0002-0836-7400

“Ascania Nova” Institute of Animal Breeding in the Steppe Regions
named after M. F. Ivanov - National Scientific Selection-Genetics
Center for Sheep Breeding
1, Soborna Street, Askania Nova, Chaplynka district,
Kherson region, 75230, Ukraine
e-mail: ascitsr_priemnaya@ukr.net

Reforming of the Ukrainian economy, a sharp transition to a market system of management, the elimination of collective and state agricultural enterprises led to a fast decrease in wool prices. This reduced the interest of manufacturers in the production of product this type. After all, the industry, its technology, economic advantage, the workers' mentality were focused on the wool production. Today, the sheep breeding industry is in a stagnation state.

Therefore, without effective measures on the part of the state in reviving sheep breeding and lobbying for the creation of industrial production of

lamb meat and young mutton, Ukraine may completely lose this livestock industry.

The main direction of industry development in Ukraine should be the creation of Meat Sheep Breeding, because the state has significant potential for the production of feed with a high protein content, which is essential for the development of this direction.

Creating an export-oriented industry requires changing the structure of the herd in terms of productivity. It is also necessary to form the sheep massifs of the meat productivity direction, increase the number of Meat-and-Wool sheep, and attract investment and state support both for the creation of large enterprises and for the development of infrastructure for the procurement and processing of the sheep breeding products. For this purpose, the IABSR "Ascania Nova" — NSSGCSB has developed a program for the development of Meat Sheep Breeding in Ukraine for the period 2020-2030.

Keywords: Meat Sheep Breeding, state support, investments, production of lamb meat.

DOI: 10.33694/2415-3958-2019-1-4-6-17

ПРОГРАММНЫЕ ПРИНЦИПЫ СОЗДАНИЯ МЯСНОГО ОВЦЕВОДСТВА УКРАИНЫ

Ю. В. Вдовиченко, доктор сельскохозяйственных наук,
член-корреспондент НААН

ORCID: 0000-0001-9272-9672

П. Г. Жарук, кандидат сельскохозяйственных наук,
старш. науч. сотруд.

ORCID: 0000-0001-6879-4634

Л. В. Жарук, кандидат экономических наук,
старш. науч. сотруд.

ORCID: 0000-0002-0836-7400

Институт животноводства степных районов имени М. Ф. Иванова
«Аскания-Нова» - Национальный научный селекционно-
генетический центр по овцеводству
ул. Соборная, 1, пгт. Аскания-Нова, Чаплинский р-н,
Херсонская обл., 75230, Украина
e-mail: ascitsr_priemnaya@ukr.net

Реформирование экономики Украины, резкий переход к рыночной системе хозяйствования и ликвидация коллективных и государственных сельхозпредприятий привело к резкому снижению цен на

шерсть, что уменьшило заинтересованность производителей в ее производстве, ведь отрасль, ее технология, экономические рычаги, менталитет работающих были ориентированы на производство именно этой продукции. На сегодня отрасль овцеводства находится в состоянии стагнации.

Без действенных мер со стороны государства в деле возрождения овцеводства и лоббирования создания промышленного производства ягнятины и молодой баранины Украина может полностью потерять эту отрасль животноводства.

Основным направлением развития отрасли в Украине должно стать создание мясного овцеводства, ведь государство имеет значительный потенциал по производству кормов с высоким содержанием протеина, крайне необходимых для развития этого направления.

Создание экспортноориентированной отрасли требует изменения структуры стада, в частности, формирования массивов овец мясного направления продуктивности и увеличения численности мясо-шерстных овец, привлечения инвестиций и государственной поддержки для создания крупных предприятий и развития инфраструктуры заготовки и переработки продукции. С этой целью в ИТСП «Аскания-Нова» - ННСГЦВ была разработана Программа развития мясного овцеводства Украины на период 2020-2030 годы.

Ключевые слова: мясное овцеводство, государственная поддержка, инвестиции, производство ягнятины.

DOI: 10.33694/2415-3958-2019-1-4-6-17

Внаслідок реформування економіки України, різкого переходу до ринкової системи господарювання та ліквідації колективних і державних сільгосп підприємств відбулося різке зниження цін на вовну, що зменшило зацікавленість виробників у її виробництві. Адже галузь, її технологія, економічні важелі, менталітет працюючих були зорієнтовані на виробництво саме цієї продукції. На сьогодні галузь вівчарства знаходиться в стані стагнації.

Отже, основними чинниками, що призвели до руйнівних наслідків у вівчарстві та продовжують свою негативну дію, є:

- низький попит на вовну на внутрішньому ринку внаслідок відсутності у державі переробної промисловості;

- нестабільний рівень закупівельних цін на продукцію вівчарства, що не забезпечує стійкого беззбиткового їх виробництва і знижує інвестиційну привабливість галузі;

- відсутність вигідної для товаровиробника кредитної політики, спрямованої на оновлення основних засобів виробництва;

- відсутність інтегрування виробництва, переробки і реалізації м'ясної продукції, що призводить до різких коливань закупівельних цін;
- низька платоспроможність населення;
- значне зменшення кількості великих спеціалізованих підприємств із високим рівнем концентрації поголів'я і технологічного забезпечення виробництва;
- низький рівень технологічного забезпечення та інтенсифікації процесу виробництва баранини;
- залишковий принцип забезпечення галузі матеріально-технічними ресурсами.

За різних причин галузь не було переорієнтовано на більш ефективний шлях розвитку, і, як результат, рівень її збитковості в останні роки становить 52,0-75,0%. Відбувається перманентне скорочення поголів'я овець на 3-5% щорічно, особливо у сільськогосподарських підприємствах.

Стан вівчарства в Україні загальновідомий: чисельність поголів'я у порівнянні з часом розквіту галузі зменшилася у 10 разів. Сьогодні чисельність поголів'я овець в Україні становить 968,5 тис. голів. За останні 28 років великотоварне вівчарство перетворилося у дрібно-товарну галузь, а поголів'я овець у сільськогосподарських підприємствах становить лише 172,5 тис. гол., або 24,7% від загальної чисельності [1].

Не зважаючи на такий стан, в сучасних реаліях за умов ринку українського зразку, де відсутнє поняття соціальної доцільності, а є лише прибуток будь якою ціною, вівчарство, як і тваринництво взагалі, набуває вагомого соціально-політичного значення. Галузь продовжує існувати тому, що крім продуктів харчування, сировини для медичної і фармакологічної промисловості, вівці продукують вовну, альтернативну синтетичним волокнам, природну сировину, яка в епоху наростання енергетичної кризи, з часом може посісти провідне місце у задоволенні потреб людства. Дане положення декларується на всіх форумах регіонального та державного рівнів.

Вівчарству України характерний зональний принцип розміщення, який завжди був і залишається сьогодні. Головним фактором цього процесу є природно-кліматичні та господарські умови. Разом з цим, в сучасних економічних умовах найважливішим фактором є етнічний склад населення регіону та його традиції, які пов'язані з вівчарством. Це особливо важливо в умовах нестабільності ринку, яка призвела до майже повної ліквідації вівчарства у сільгосп підприємствах деяких областей.

Концентрація поголів'я по зонах залежить і від наявності в даних регіонах кормових ресурсів – перш за все пасовищ. Найбільша чи-

сельність поголів'я овець знаходиться в зонах, території яких непридатні до інтенсивного землеробства через кліматичні, рельєфні умови тощо.

Особливості зонального розміщення вівчарства, які формуються природним шляхом, по мірі росту економічної віддачі галузі можуть змінюватися. Сьогодні в основних зонах розведення овець є ознаки спеціалізації з виробництва найбільш економічно вигідної продукції, яку забезпечують вівці різних напрямків.

Галузь вівчарства на сучасному етапі деякою мірою задовольняє потреби населення в продукції в регіонах традиційного розведення овець. Сьогодні в Україні виробляють 6,9 тис. т баранини в забійній масі, вовни – 2,0 тис. т. Дефіцит продукції вівчарства становить: баранини – 35,1 тис. т., вовни – 40,0 тис. т. При цьому, рівень споживання баранини складає 16,5% від норми МОЗ, потреба у вовні задовольняється лише на 4,7%.

Стосовно зовнішньоекономічної діяльності слід відзначити, що за даними Держкомстату [2] імпорт вівчарської продукції та виробів з неї у 6-10 разів перевищує експорт, 40-45 млн проти 4-7 млн доларів (табл. 1).

Таблиця 1. Обсяги експорту та імпорту продукції вівчарства та виробів

Продукція	Експорт				Імпорт			
	2015		2017		2015		2017	
	кіль- кість	млн дол. США	кіль- кість	млн дол. США	кіль- кість	млн дол. США	кіль- кість	млн дол. США
Вовна, т	431	1,7	316	1,27	1834	1,8	1575	1,67
Тканини з вовни, з вовняної пряжі або з волосу тварин, т	239	2,2	388,9	3,77	1326,2	37,9	1325	42,6
тис.м ²	669	-	1197	-	4846	-	5031	-
Вівці живі, гол.	907	0,056	28452	1,528	27	0,002	2463	0,771
М'ясо овець, т	12,36	0,0297	152,5	0,461	6.99	0,120	13,8	0,228

Таким чином, без дієвих заходів з боку держави у справі відродження вівчарства та лобювання створення промислового виробництва ягнятини та молоді баранини Україна впродовж нетривалого часу може повністю втратити цю галузь виробництва.

Альтернативним напрямом розвитку галузі в Україні може стати створення м'ясного вівчарства, адже держава має значний потенціал з виробництва кормів з високим вмістом протеїну, конче необхідних для розвитку цього напрямку.

Створення експортоорієнтованої галузі потребує зміни структури стада за напрямками продуктивності, формування масивів овець м'ясного напрямку продуктивності та збільшення чисельності м'ясововнових овець, залучення інвестицій і державної підтримки для створення великих підприємств та розвитку інфраструктури заготівлі і переробки продукції. З цієї метою в ІТСП «Асканія-Нова» - ННСГЦВ було розроблено Програму розвитку м'ясного вівчарства України на період 2020-2030 роки.

Завдання програми є сприяння реалізації стратегії розвитку, спрямованої на:

- створення ефективної галузі з виробництвом ягнятини та баранини на рівні, що забезпечує продовольчу безпеку держави;
- стабілізація і подальше збільшення виробництва продукції вівчарства;
- насичення внутрішнього продовольчого ринку конкурентоспроможними продуктами та створення можливості для наближення до фізіологічних норм споживання баранини;
- забезпечення розширеного відтворення виробництва головним чином за рахунок самофінансування галузі;
- розширення виробництва екологічно чистої продукції шляхом переходу до форм органічного виробництва;
- інтенсифікація виробництва шляхом удосконалення технологій організації виробництва на основі використання досягнень науки й передового досвіду;
- створення експортного потенціалу на основі концентрації ресурсів та коштів на пріоритетних напрямках розвитку галузі, формування ефективної цінової політики.

Способом розв'язання проблеми створення м'ясного вівчарства є поєднання організаційно-економічних чинників з технічними та технологічними, головними з яких є: використання наявного поголів'я овець сільгосп підприємств різних регіонів, впровадження інтенсивних ресурсозберігаючих технологій відтворення, вирощування та відгодівлі молодняку, розширення мережі підприємств з виробництвом баранини, удосконалення структури породного складу овець, розширення переробки продукції в місцях її вирощування.

Методологія створення вівчарства м'ясного напрямку в Україні передбачає три шляхи:

- створення чистопородних стад імпортованих овець та їх адаптація до умов різних регіонів країни;
- створення нових зональних типів м'ясного напрямку продуктивності із використанням імпортованих спеціалізованих порід для відтворювального схрещування;
- вдосконалення існуючих в Україні м'ясововнових порід і типів

методом чистопородної селекції.

Для забезпечення процесу створення вівчарства м'ясного напрямку передбачено виконання комплексу заходів, зокрема:

- закупівля за імпортом племінного матеріалу овець (0,1 тис. баранів, 3,6 тис. ярок) порід тексель, вандей, суффольк, мериноландшаф;

- створення зональних племінних репродукторів і племзаводів овець м'ясних генотипів та мережі пунктів штучного осіменіння;

- створення на базі асканійського типу чорноголових овець асканійської м'ясо-вовнової породи нових вітчизняних генотипів м'ясних овець для розведення у південних регіонах;

- створення кріобанку сперми баранів імпортних порід м'ясного напрямку продуктивності та забезпечення заготівлі і використання глибокозамороженої сперми плідників в племінних і товарних господарствах;

- розроблення сучасної технології утримання і годівлі овець нових спеціалізованих м'ясних генотипів овець;

- проведення породного переобліку овець в зонах можливого розміщення м'ясного вівчарства з метою визначення поголів'я, придатного для відтворювального схрещування;

- створення масиву овець м'ясного напрямку продуктивності (тексель, мериноландшаф, вандей суффольк тощо і їх помісей з іншими генотипами) до 190 тис. голів.

Одним з основних стимулюючих чинників розширення вітчизняного промислового виробництва є всебічна підтримка держави в межах заходів, затверджених СОТ. Особливо важливою є підтримка так званих "зеленого" та "жовтого" кошиків, що передбачають заходи не пов'язані з торгівлею і виробництвом, а також заходи внутрішньої підтримки з непрямим впливом, зокрема:

- наукові дослідження, підготовка і підвищення кваліфікації кадрів, інформаційно-консультаційне обслуговування;

- сприяння збуту продукції через збирання, обробку і розповсюдження ринкової інформації;

- забезпечення гарантованого прибутку товаровиробникам та удосконалення землекористування, сприяння структурній перебудові виробництва, дотації на продукцію, компенсація частини витрат на ідентифікацію та ветпрепарати, паритетна цінова підтримка, пільгове кредитування товаровиробників.

Зважаючи на те, що вівчарство у сільськогосподарських підприємствах є нерентабельним, а передбачається значне збільшення чисельності поголів'я, то найгострішою у промисловому виробництві є проблема залучення інвестицій, вирішення якої полягає у формуванні надійних джерел інвестицій та ефективному їх вико-

ристанні.

Основними на близьку перспективу мають бути наступні джерела інвестицій:

- внутрішньогалузеві накопичення, які в перспективі мають стати джерелом інвестицій на розширене відтворення м'ясного вівчарства;

- розширене відтворення у вівчарстві, яке можливе лише за умов рентабельності виробництва на рівні не менше 40-50%. Така ефективність досягається на засадах поширення інноваційно-інтенсивних технологій виробництва продукції та реалізації в повному комплексі основних організаційно-економічних чинників високоефективного ведення промислового вівчарства;

- формування амортизаційного фонду через щорічні амортизаційні відрахування з балансової вартості тварин. На сьогоднішній день практично в переважній більшості господарств цей чинник відтворення тварин фактично не задіяний через ряд причин, зокрема: чинним законодавством у всіх сільськогосподарських підприємствах амортизація основних засобів виробництва ведеться за податковим методом і амортизаційні відрахування використовуються здебільшого на загальні потреби виробництва, а не як важливий чинник відтворення основного капіталу;

- у багатьох сільськогосподарських підприємствах вівчарство є збитковим, а збитки звичайно покриваються амортизаційними відрахуваннями;

- сучасний рівень балансової вартості тварин є нижчим порівняно з чинними нормативами питомих капітальних вкладень на створення цих основних засобів виробництва.

Отже, для того, щоб амортизаційний фонд цілком відповідав своєму призначенню як активний чинник інвестиційних процесів у галузі, необхідно:

- в кожному підприємстві, поряд з податковим методом, здійснювати амортизацію за прямолінійним або кумулятивним методом;

- максимальне залучення іноземних інвестицій. В останні роки спостерігається посилення зацікавленості зарубіжних підприємців до вкладання коштів у сферу промислового виробництва баранини шляхом створення спільних підприємств. Перспективним є й формування нових організаційних структур у промисловому вівчарстві, зокрема, формування їх на основі орендних відносин. Передусім, це оренда землі та виробничих приміщень;

- використання приватних інвестицій. В сучасних умовах і в найближчій перспективі потенційними у вівчарстві є приватні інвестиції. Йдеться про орендарів і особисті господарства населення, які спрямовують свою діяльність на товарне виробництво продукції ві-

вчарства. Передусім, це стосується господарств, розміщених у зонах великих міст і промислових центрів;

- розробка програми підтримки фінансового лізингу на придбання техніки. Необхідно надавати сільськогосподарську техніку, обладнання, племінний матеріал та інші основні засоби виробництва на пільгових умовах за низькими відсотковими ставками (не більше 3%) на термін 5-8 років. Складна закордонна техніка, яка не виробляється в Україні і яка потрібна виробнику, повинна надаватися на пільгових умовах. Для цього потрібно налагодити тісний зв'язок з іноземними компаніями та фірмами, які спеціалізуються на виробництві кормозбиральної техніки і обладнання та створити спільні виробництва на вітчизняних підприємствах.

З метою зменшення відсоткових кредитних ставок за кредити, які надаються комерційними банками для закупівлі техніки, добрив, обладнання, насіння, пального тощо, доцільно створити спеціалізований банк для агропромислового комплексу, у якому будуть зосереджені усі фінансові надходження від діяльності сільського господарства і які будуть використовуватись за призначенням.

Фінансування Програми повинне здійснюватися за рахунок коштів Державного бюджету України, власних коштів суб'єктів господарювання та залучених інвестицій (табл. 2).

Потреба в інвестиціях на створення м'ясного вівчарства на період до 2030 р. становить 1497 млн грн, в тому числі закупівля зарубіжних генотипів 16 млн грн.

Передбачається забезпечення потреби в коштах за рахунок прибутку та амортизаційних відрахувань підприємств, залучених коштів, в тому числі іноземних інвестицій, кредитів, коштів Державного бюджету.

У перспективі передбачається поступовий перехід галузі на повне самофінансування, що можливо за умов підтримки розвитку промислового вівчарства з боку державних та приватних структур.

Список використаної літератури

1. Тваринництво України. *Статистичний збірник*. Київ, 2019. С. 51–53. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/05/zb_tu2018.pdf (дата звернення: 11.07. 2019).
2. Зовнішня торгівля окремими видами товарів за країнами світу у січні-грудні 2018 року. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/e_iovt/arh_iovt2018.htm (дата звернення: 11.07. 2019).

Таблиця 2. Фінансування завдань Програми створення м'ясного вівчарства в Україні на 2020-2030 рр

Найменування завдання	Найменування показника	Значення показника	Найменування заходів	Розпорядник бюджетних коштів	Джерела фінансування	Прогнозний обсяг фінансування виконання завдань, млн грн
1. Створення галузі м'ясного вівчарства	Приріст поголів'я вівцематок м'ясних порід, тис. гол.	175	Надання фінансової підтримки на здешевлення закупівель племінних овець		усього	437,5
				Мінагропродполітики	в т.ч. держбюджет	218,8
2. Створення племінної бази м'ясного вівчарства	Кількість створених суб'єктів племінної справи	9	Надання фінансової підтримки на здешевлення імпорту племінних овець		усього	83,0
				Мінагропродполітики	в т.ч. держбюджет	18,0
3. Технологічне оснащення галузі	Будівництво вівцеферм та відгодівельних майданчиків	9	Надання фінансової підтримки на здешевлення процентів за кредитами		усього	954,0
				Мінагропродполітики	в т.ч. держбюджет	286,2
4. Наукове забезпечення створення галузі			Фінансове забезпечення наукових досліджень	Мінагропродполітики, НААН	в т.ч. держбюджет	22,0
Разом						1496,5
в т.ч. державний бюджет						545,0
інші джерела						951,6

References

1. 2019). *Tvarynnytstvo Ukrainy. Statystychnyi zbirnyk [Cattle Breeding of Ukraine. Statistical collection]*. Kyiv. Retrieved from URL http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/05/zb_tu2018.pdf [in Ukrainian].
2. Zovnishnia torhivlia okremymy vydamy tovariv z krainamy svitu u sichni-hrudni 2018 roku [Foreign trade in selected goods with countries in the world in January-December 2018]. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/e_iovt/arh_iovt2018.htm [in Ukrainian].